

نظام شغلی که وجود داشت افراد کاملاً از یکدیگر فاصله گرفته بودند؛ یعنی هیچ‌وقت این جمع‌ها شکل نگرفته بود و با شیوع کرونا فرصتی پیش آمد که به مدت ۳،۲ ماه این افراد به شکل پیوسته و همبسته‌ای کنار هم بودند.

آیا گزارش‌هایی که درباره افزایش طلاق با ایجاد درگیری و تنش در خانواده‌ها در رسانه‌ها منتشر می‌شود، صحیح نبود؟

کلهر: جالب است در آخرین نظرسنجی انجام شده از خانواده‌ها تنها ۸۵ درصد آن‌ها گفته‌اند ما راضی هستیم و ماندن در منزل خوب بوده، بلکه خیلی‌ها هم گفته‌اند که برای آن‌ها آورده مثبت داشته است؛ یعنی نهاد خانواده از این فرصت استفاده و عملاً خود را ترمیم کرده و فقط در ۱۵ درصد خانواده‌ها وضع تشدید و بحرانی شده است. این امر جالب نشان می‌دهد خانواده تا چه حد در جامعه ما استوار بوده است.

این نظرسنجی در کجا انجام شده است؟

کلهر: این نظرسنجی را «ایسپا» از خانواده‌های تهرانی انجام داده است. تصور کنید این شهر تهران بوده که معمولاً بحران زیادی در آن داشتیم و در شهرهای دیگر قاعدتاً فضا بهتر بوده است؛ زیرا خانواده‌ها گسترده هستند و روابط ایلی و قبیله‌ای و طایفه‌ای همچنان وجود دارد.

شاخص‌های دیگر را هم معرفی کنید.

کلهر: شاخص‌ها و حوزه‌های دیگری هم وجود دارد؛ برای مثال «تقویت فرهنگ غیررسمی» سومین حوزه‌ای است که هم از جنبه مثبت و هم جنبه منفی تأثیر پذیرفته است. در این مجال و فضا به دلیل نوع تحولات، افراد به محیط‌های محلی برگشتند و به همان میزان فرهنگ غیررسمی قدرتمندتر شد و عمدتاً هم از طریق شبکه‌های مجازی که خارج از کنترل نهادهای رسمی است بسط و رواج پیدا کرد. این را می‌توانید از مجموع لایوهای اینستاگرام و مصرف اینترنت و نوع زیستی که افراد دارند مشاهده کنید.

جهت مثبت این است که دوباره به‌طور مستقیم انسجام اجتماعی و وحدت را بالا می‌برد؛ اما بحران و خطر کجاست؟ خطر آن دقیقاً در میزان فاصله

صوری که از برخی از مشاغل انجام دادند تا آن‌ها سرپا بمانند و همین‌طور چرخه مالی که در خیریه‌ها برای حمایت از اقشار توسط مردم و دولت اتفاق افتاد و... همه شاخص‌های این امر هستند. وقتی این موارد به شکل غیرعادی در یک دوره زمانی رشد می‌کنند، یعنی اتفاق خوبی افتاده است.

نکته دیگر این است که وقتی انسجام اجتماعی مستحکم‌تر می‌شود، سرریز انسجام اجتماعی به سرمایه اجتماعی اتفاق می‌افتد؛ بنابراین اعتماد اجتماعی افزایش پیدا می‌کند. می‌دانیم که اعتماد اجتماعی پیش از این در بدترین وضعیت خود به سر می‌برد، یعنی ماجرای هواپیمای اوکراینی، اعتراضات آبان، اتفاقات کرمان، مشارکت پایین در انتخابات و... همه نشان از کاهش اعتماد اجتماعی داشت.

غیر از تقویت انسجام اجتماعی و افزایش سرمایه اجتماعی چه تغییر و تحولات دیگری را در جامعه ایرانی شاهد بودیم؟

کلهر: «خانواده» دومین حوزه‌ای است که اتفاق بسیار مثبت و به نحوی غیرعادی و کاملاً برعکس تحولات جهانی در آن افتاد. بیشتر نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد که خانواده ایرانی از فرصت کرونا به معنای کامل کلمه توانسته بهره‌بردار و زخم‌های خود را ترمیم کند. البته ممکن است فشارهای اقتصادی در آینده تمام این دستاوردها را تحت الشعاع قرار دهد؛ اما مسئله این است که به علت فشارهای کاری و نوع

بیماری در این کشورها، برای کسانی که بعد از ظهر برای خرید می‌رفتند چیزی پیدا نمی‌شد. روشن است که چنین مواردی در جامعه ایرانی اتفاق نیفتاده است. ما در شرایط غیرعادی به سر می‌بریم و از جانب قدرتمندترین کشورهای جهان برای تغییر دولت و فروپاشی جامعه‌مان عزم راسخی وجود دارد. وقتی که شما در شرایط خاص زندگی می‌کنید مسئله تاب‌آوری مهم می‌شود.

بنابراین خیلی‌ها انتظارشان این بود که احتمالاً ایران با انبوهی از کشته‌های ناشی از بیماری کرونا که در خیابان‌ها رها شده‌اند، مواجه می‌شود؛ نظام بهداشت و درمان فرومی‌پاشد و بحران‌هایی که در هفته‌های اول خود را در حوزه ماسک و مواد شوینده و... نشان داد تشدید می‌شود و به‌طور کلی شیرازه امور از هم می‌پاشد؛ اما این اتفاق نیفتاد و جامعه از عهده این بحران برآمد!

با چه شاخص‌های تاب‌آوری اجتماعی می‌توان پیامدهای اجتماعی کرونا را در جامعه ایرانی مورد سنجش قرار داد؟

کلهر: مهم‌ترین تأثیر این شوک بر جامعه ایجاد «انسجام اجتماعی» است؛ یعنی همان عنصری که در سیستم اجتماعی و جمعی ما احیا شده است. کرونا الگوی روابط اجتماعی ما را به هم نزدیک‌تر و نظام احسان و ایثار و یاریگری را که اساس این الگوی اجتماعی است، دوباره بر جامعه حاکم کرده است. به این ترتیب به‌طور ملموسی احساس می‌شود که اگر این نظام مشارکت اجتماعی و نظام یاریگری وجود نداشت، احتمالاً در تأمین ماسک و مواد شوینده و غیره دچار بحران می‌شدیم. حتی مردم به آن معنا به خرید و ذخیره مواد غذایی در خانه‌ها نپرداختند. هرچند تدبیرهایی هم که دولت در این زمینه در پیش گرفت خوب بود. در مجموع و در برآیند نهایی همه خوب عمل کردند.

می‌خواهم بر روی وجهه اجتماعی آن یعنی انسجام اجتماعی تأکید کنم؛ در سال‌های اخیر الگوی روابط اجتماعی مردم به دلیل گسترش فردگرایی در جامعه به‌طور مداوم فاصله زیادی از هم گرفته بود؛ اما دوباره تا حدود زیادی به الگوی روابط نزدیک برگشت؛ از جمله بخشیدن حجم زیادی از اجاره‌بهای ماه‌های اسفند و فروردین، تخفیف‌هایی که در نظام استیجاری و اجاره‌بها مشاهده شد، حتی خریدهای

«خانواده» دومین حوزه‌ای است که اتفاق بسیار مثبت و به نحوی غیرعادی و کاملاً برعکس تحولات جهانی در آن افتاد. بیشتر نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد که خانواده ایرانی از فرصت کرونا به معنای کامل کلمه توانسته بهره‌بردار و زخم‌های خود را ترمیم کند. البته ممکن است فشارهای اقتصادی در آینده تمام این دستاوردها را تحت الشعاع قرار دهد...